

O naših agrarskih operacijah in dotičnih zakonih.

Spisal dr. E. Volčič.

I. Pojem in pomen.

Agrarske operacije na Kranjskem in Koroškem so po zakonski definiciji razdelbe skupnih zemljišč in uredbe dotičnih skupnih pravic do njih uživanja in oskrbovanja v zvezi med seboj, kakor tudi takšne razdelbe in uredbe same zase. V širjem pomenu spada v obeh deželah med agrarske operacije tudi obravnavanje, ki se tiče očiščevanja gozdnega sveta od tujih osredkov in zaokroževanja gozdnih mej, za katero so določena tudi ista oblastva kakor za prvotno omenjene operacije (zakona z dne 7. junija 1883, št. 93. drž. zak. in z dne 26. oktobra 1887, št. 3. dež. zak.). V nekaterih kronovinah cislitvanske državne polovice je med agrarske operacije šteti tudi komasacijo, to je zložitev posamnih raztresenih zemljiških delov v posamne večje zemljiške kose. Komasacija vrši se po državnem zakonu z dne 7. junija 1883, št. 92. drž. zak. in dotičnih deželnih zakonih na Nižjeavstrijskem in Moravskem, od 1. julija 1894. l. tudi že v Šleziji. med tem, ko je na Solnograškem potrjen že dotični deželni zakon, niso pa še izdali potrebne izvrševalne naredbe.

Po kronovinah, ki jih doslej nismo imenovali, nimajo niti novega zakona o razdelbi skupnih zemljišč in o uredbi dotičnih pravic, temveč je ondi v slednjem slučaju uporabljati cesarski patent z dne 5. julija 1853, št. 130. drž. zak. z dotičnimi novelami, gledé razdelbe pa veljajo določila občn. drž. zakonika.

To velja tudi o Štajerski in Istri, dočim je isti patent v deželah, kjer so se vpeljali novi agrarski zakoni, ob veljavo za vsa preje omenjena razdelbena in uredbena opravila.

Kar se tiče Kranjske, je isti patent s premembami zakona z dne 8. januarija 1889, št. 7. dež. zak. veljaven samo še pri po-

stopku o obstoji in uredbi služnostnih pravic, navedenih v 1. in 2. paragrafu. Po deželnem zakonu z dne 8. januarija 1889, št. 7. dež. zak. imajo c. kr. sodišča obravnavati po sumarnem postopku, je-li take služnosti v resnici obstoje, politična oblastva pa imajo potem na zahtevanje urediti užitek istih služnostnih pravic.

„Skupne posestne in užitne pravice“, kakor pravi cesarski patent v svojem prvem paragrafu pod št. 4., ali kakor bi se morda določeneje reklo, solastinske pravice ob sebi pa se imajo na Kranjskem določati in obravnavati po novih agrarskih zakonih (§ 123. r. in u. dež. zak.)¹⁾. Služnosti ležeče na skupnem zemljišči morajo se torej poprej odkupiti, predno se zemljišče samo med solastnike razdeli — po agrarskem zakonu. Dotični vpravičenci se pač lahko slobodno udajo agrarskim oblastvom, da ona obravnavajo njih služnostne pravice ob jednom z razdelbo ali uredbo solastnine, a treba jim tega ni. Ta delitev poslovanja je agrarskim operacijam zaradi jednotne in hitre izvršbe na veliko kvar, in naj bi se bila z r. in u. dež. zak. uravnala. O vseh navedenih vprašanih oziroma vsaj o odkupu služnosti na solastnih (skupnih) zemljiščih naj bi obravnavala in določala samo agrarska oblastva.

Poudarjati pa treba, da naš razdelbeni in uredbeni zakon sploh ne velja gledé vseh solastnih ali skupnih zemljišč.

Ta zakon namreč ni uporabljati pri zemljiščih, spadajočih h glavinskemu občinskemu premoženju, katerih občani ne uživajo neposredno, ampak katera se s tem, da so dana v zakup, ali na kakšen drug način obračajo na korist občinskemu premoženju (§ 2., odst. 3. r. in u. dež. zak.).

Vsa druga solastna ali skupna zemljišča mogo se po novih agrarskih zakonih razdeliti, oziroma dotične pravice urediti. To velja i za Kranjsko i za Koroško, kakor poudarjata §-a 1. in 2. obeh razdelilnih in uredbenih deželnih zakonov. V imenovanih zakonskih točkah so taka zemljišča i njih pravice naštete, toda ne taksativno, kar bi bilo tudi skoro nemožno, kajti ista so v

¹⁾ R. in u. dež. zak. = razdelbeni in uredbeni deželni zakon z dne 26. oktobra 1887, št. 2. dež. zak. l. 1888; r. in u. drž. zak. pa pomenja: razdelbeni in uredbeni državni zakon z dne 7. junija 1883, št. 94. drž. zak. Tako bomo navajali ta dva zakona, med tem, ko bodi r. in u. ukaz = izvršbena naredba omenjenega dež. zakona z dne 30. julija 1888, št. 17. dež. zak.

svojih svojstvih i v podrobnostih prerazlična. Ker se take pravice do skupnih zemljišč dostikrat ne ujemajo z onimi pojmi, ki smo se jih navzeli iz rimskega prava, zato se menda v zakone tudi niso sprejeli izrazi, ki bi naštete pravice v njih skupnosti kratko i približno točno označili. Tako ni v zakonih izrazov last, solast, svojina, temveč govori se le o skupnih zemljiščih in še več o skupnih pravicah do uživanja, oskrbovanja i. t. d. Po teh definicijah bile bi te pravice lahko tudi samo služnostne n. pr. pašne pravice i. t. d., kar pa zakoni gotovo niso hoteli, ker o tacih pravicah sploh ni obravnavati po agrarnih zakonih, ako vpravičenci radovoljno ne pristanejo na to o priliki razdelbe tacih zemljišč ali uredbe dotičnih neslužnostnih pravic. O služnostnih pravicah imajo določiti drugi zakoni, kar se je omenilo že preje. Iz dosedanega izhaja po sebi, a radi važnosti naj se naglaša, da je k skupnim zemljiščem v zmislu agrarskih zakonov prištevati tudi tista, katera se kot občinsko blago po določilih veljavnega občinskega reda skupno uživajo (— dejanski, ne samo njih civilni doneski —), kakor tudi tista, katera so se bila vsled cesarskega patenta z dne 5. julija 1853, št. 130. drž. zak. odstopila, da so zdaj v posesti kakšne vasi, občine ali skupnosti vpravičencev (§ 2. r. in u. dež. zak.).

Nasprotno pa ne vplivajo agrarski zakoni na skupna zemljišča, ki so v resnici le stavbišča obrtnih in industrijalnih podjetij n. pr. za skupne žage, mline i. t. d., kakor tudi ne, na premično imetje. Taka zemljišča je le v toliko privzeti v razdelbo ali uredbo, v kolikor služijo za uživalne namene skupnih zemljišč, ali pa, v kolikor taka nepremična posestva oziroma premičnine, kakor zlasti glavnice in tirjatve izvirajo iz prodaje, iz drugačne uporabe ali iz dohodnih prebitkov skupnih zemljišč ali njih delov (§ 6. kranjskega r. in u. dež. zak.).

Ko smo omejili zemljišča, ki se smejo deliti in urejati po agrarskih zakonih, vsiljuje se nam vprašanje, kake dobrote so ta zemljišča, i koliko jih je posebno v naših deželah.

Gledé kakovosti more se v splošnem reči, da so največ skupni pašniki in gozdi, toda precejšnji del je tudi senožet, travnikov in obdelanih njiv. Na veliko število tacih travnikov n. pr. kaže že obilica izrazov, ki jih ima narod zanje z ozirom na različno pravno razmerje in urejenje solastnih pravic. V okrožju

Cirkniškega jezera n. pr. pomenja „skupščina“ travnik, ki se leto za letom skupno kosi i katerega seno se deli razmerno vsako leto med vse vpravičence; „počedija“ je travnik, katerega obdelovanje in užitek se v raznih letih vrsti med solastniki (čed, čred = vrsta). Drugače razmerje je zopet pri menjalnih in spolovinskih travnikih i. t. d., vendar dotična razlaga ne spada v to razpravo.

Doslej nimamo statističnih podatkov o kulturnih vrstah vseh skupnih zemljišč ter le po nekih uradnih poizvedbah lahko približno rečemo, da je po davčnem katastru od vseh skupnih zemljišč nekako 50% pašnikov, 40% gozda ter 10% travnikov i sploh sveta boljše kulture; pri pašnikih i gozdu računati je skupaj do 5% pušče. Omeniti je pač, da je v resnici morda le kakih 30% gozda, kajti ostanek je pač samo nekoliko zaraščen pašnik, ki je bil morda pred desetletji bolj gozdu podoben, katerega je pa skupno uživanje do malega pogolilo.

Ravno tako tudi nimamo statističnih podatkov o meri vseh skupnih zemljišč. Njih večji del je pač odkupljen od graščin v zmislu ces. pat. z dne 5. julija 1853, št. 130. drž. zak., — toda tudi o teh odkupljenih zemljiščih nimamo zbranih statističnih podatkov.

Statistični uradni podatki so se preskrbeli še le pred kratkim za desetero sodišč na Dolenjskem, namreč za sodna okrožja političnih okrajev Rudolfovo, Črnomelj in Krško ter za sodno okrožje Zatičina političnega okraja Litija.

V zemljiških knjigah vseh imenovanih desetih sodišč se je ugotovilo 1261 skupnih zemljišč in sicer:

pri c. kr. okrajnem sodišči	Črnomelj	129	zemljišč
„ „ „ „	Metlika	85	„
„ „ „ „	Krško	105	„
„ „ „ „	Kostanjevica	150	„
„ „ „ „	Mokronog	103	„
„ „ „ „	Rateče	65	„
„ „ „ „	Rudolfovo	214	„
„ „ „ „	Žužemberk	144	„
„ „ „ „	Trebnje	113	„
„ „ „ „	Zatičina	153	„

Katastralna mera vseh teh zemljišč znaša okroglo 17000 ha = 29511 oralov.

Največ skupnega sveta v imenovanih okrožjih ima sodišče Žužemberško, namreč okrog 4000 *ha*. Približno toliko ga je v okrožji Črnomaljskega sodišča, najmanj pa v Rateškem okrožji, namreč samo 125 *ha* 78 *a*.

V družih okrajih Kranjske skupna zemljišča skoro niso toli številna, a njih površina je gotovo večja, ker na Notranjskem je še dokaj skupnega gozda, po Gorenjskem pa obširnih planin. Cenim, da meri površina vseh skupnih zemljišč na Kranjskem 70 do 80000 *ha* ali 121640 do 139090 oralov.

Tudi na Koroškem se doslej ni resno poizvedovalo za kakovost in obseg skupnih zemljišč; govori se, da jih je najmanj 30000 *ha*.

Še manj nam je znanega o skupnih zemljiščih po Štajerski in Istri; njih obseg gotovo ni nezaten i koristno bi bilo, da ga vemo. Po rečenem je na Kranjskem i Koroškem vsaj 100000 *ha* take zemlje, ter, ako računimo nje sedanjo vrednost poprek samo na 40 *gl.* hektar, je vidno, kak, delno mrtev, kapital leži v njej. Gotovo je, da se ta vrednost vsled agrarskih operacij podvoji, potroji, ponekod pa pomnoži še dosti bolj.

Kakor je sploh znano, ni užitek dotičnih skupnih pravic urejen skoro nikjer pri nas. V užitek pašnikov in gozdov vsiljujejo se ljudje, ki nimajo do njih nobene pravice, razven tega pa si vsak vpravičencev prisvoji, kolikor se da. S tem pa se je pridelek tacihi zemljišč ponekod do mala uničil, drugodi zelo skrčil; razen tega pa se radi njega množe pravde leto za letom.

Ureditev dotičnih posestnih in užitnih pravic postala je torej povsodi potrebna po novem zakonu toliko bolj, ker občinski red ne zadostuje več v to svrho.

Vprašanje pa nastane, zadostuje li uredba sama, ali treba tudi razdelbe zemljišča. Pri pašnikih, kojih produkt je samo pašna trava, bi sploh taka uredba zadostovala, ker je nadzorstvo lažje; treba je n. pr. samo paziti na število pasočih se krav; težja pa je uredba i nje izvršba pri gozdu. Tu je v racijonalno oskrbo i nadzor treba izobraženega gozdarja s pazniki, katerih stroške pa morejo utrpeti le obširni kompleksi, katerih je pri nas sploh jako malo, na dolenjem Kranjskem skoro nič. Uredba dotičnih pravic pri gozdih bi bila morda lažja takrat, ko so se ti kompleksi za odkup pašnih i družih pravic izročili sedanjim so

lastnikom, a odločilni krogi se tedaj niso brigali za to, sedaj pa je ta uredba skoro povsodi nemožna. Velik del skupnih gozdnih zemljišč se je namreč že razdelil, ta razdelba se med solastniki ne smatra samo za veljavno, temveč ona je večjidel v katastru že izvršena in se je delno večkrat izvršila tudi v zemljiški knjigi. To se je zgodilo na razne načine, največkrat pa pri sestavi nove zemljiške knjige. Dobljeni deleži so v mnogih slučajih po pravnih poslih dejanski prešli v drugo i tretjo roko; vsled tega pa je umesten nasvet, naj se prošnji vpravičencev za razdelbo skupnega gozda, izvzemši morda gozde po več sto hektarov, ustreže na vsak način. Pri taki razdelbi se prejšnje merske napake lahko popravijo ter občne naprave, pota i t. d. vpeljejo. Ako se razdelbeni prošnji ne ustreže, godi se velika krivica nevednim novim vpravičencem, ki imajo zase občno mnenje, da je smel njih prodajalec z dotičnim oddeljenim kosom storiti, kar je hotel. Če se pa v tacih slučajih hoče vsiliti uredba pravno še solastnega zemljišča, tedaj je gotovo njegovo uničenje po solastnikih samih, — vsakdo bode kos gozda, ki ga je imel v posesti in ki ga je doslej gojil, poprej posekal, predno ga odda zopet v skupnost. Skušnja tudi uči, da so razdeljeni gozdi sploh lepši, kakor skupni; razlogi temu povedani so že preje.

Gledé razdelbe pašnikov so mnenja različna, nekateri zagovarjajo individuvelno last, ker bi se zemlja intenzivneje obdelovala, tako donašala tudi več krme in bi vsled tega ne trebalo paše, drugi pa so za obstanek skupne paše iz gospodarskih in živinarskih ozirrov. Tu ni mesta, da bi se razmotrivali oboji razlogi, toda gotovo je, da vseh pašnikov ne velja med vpravičence razdeliti že zaradi posebnosti dotičnega sveta ne, ki sploh ni za drugo kulturo; gotovo pa je tudi, da je silna potreba, da se boljše vrste pašniki razdele i dovedejo kmetskemu obdelovanju. To velja brez prigovora za one kraje, kjer doslej obdelovana zemlja prebivalcem ne daje več najpotrebnejših živil. Tako je na mnogih krajih Dolenjske, kjer se je prebivalstvo pač pomnožilo, kjer pa so pošla sredstva prehranjevanja. Na zemlji, iz katere je prej trtje doneslo preživilo za mnogobrojno rodbino, ne izraste druzega sadeža ni za dve osobi, druge zasebne zemlje pa skoro ni; zaslužek s krošnjarstvom in v Ameriki je skoro čisto pojenjal; sila je torej, da se nekaj skupne zemlje razdeli in dovede obde-

lovanju, toliko bolj, ker je na mnogih mestih ne samo izpočita, nego sploh prav dobra. Slično je to v družih krajih.

Uredba po ces. patenta z l. 1853 ni več zadostovala; razdelba po obč. drž. zakoniku skupno z drugimi zakoni (posebno z gozdnim zakonom), ki je sicer še možna, je pretežavna in predraga.

Deželni zastopniki koroške i kranjske kronovine so uvideli, da je iz navedenih vzrokov treba poslužiti se državnega razdelilnega in uredbenega zakona, da se vpravičencem razdelba oziroma uredba olajša, ter tako je nastal koroški deželni zakon z dne 5. julija 1885, št. 23. dež. zak., na Kranjskem pa se je 22. januarija 1887. l. v 15. seji deželnega zbora sprejel dotični vladni načrt, ki je dobil najvišje potrjenje kot zakon z dne 26. oktobra 1887, št. 2. dež. zak. z l. 1888.

S tem zakonom (r. in u. dež. zak.) se hočemo pečati v naslednjem izključno in v kolikor se ne bode drugače omenjalo.

Potrebni dostavki k temu zakonu so izvršilni ukaz z dne 30. julija 1888, št. 17. dež. zak. (r. in u. ukaz) dalje razglasilo c. kr. dež. predsednika na Kranjskem z dne 17. avgusta 1888, št. 18. dež. zak., po katerem stopita prej imenovani zakon in ukaz v veljavnost z dnem 1. septembra 1888. l., ter konečno zakon z dne 3. septembra 1894, št. 27. dež. zak. (agr. novela), s katerim se preminjajo nekatere do tedaj veljavne zakonske točke.

(Dalje prihodnjič.)

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Določilo §-a 259. obč. drž. zak. je uporabljati le za sodno varuštvo (tutela dativa).

V poslednji svoji volji odredil je rajni K. pl. T. mej drugim tudi to-le: »Vse drugo svoje imetje zapuščam svojim štirim otrokom; ali uboga moja hči Blažena, ako povsem ne ozdravi, ne bode mogla nikdar svobodno razpolagati z njej ostavljenim delom moje zapuščine, ker se mi dozdeva, da je njena bolezen neozdravljiva. Ostane torej vse žive svoje dni pod varuštvom in bode uživala le